

→Modu gramatikalak ez dira modalitatea adierazteko erabiltzen diren bideetarikoa bat baizik. →Adberbioek ere, sarritan, →funtzio hau betetzen dute (*agian*, etab.).

3. Gramatika →sortzailean, oinarrizko perpausaren →arartegabeko osagaia da modalitatea, →hunarekin batera.

4. →Martinet-ek, funtzioa markatzeko balio ez duten →monema gramatikalak deitzen ditu modalitateak: plural-monema modalitatea da.

5. *Modalitate logikoak* esaten zaie, perpausako →predikatua egiazko, kontingente (edo ezinbesteko), gertagarri (edo posible) bezala aurkezteko era desberdinei.

Modua

Lehen-lehenik, →aditzaren morfologi →kategoria bat da modua. Latinez, espainieraz, alemanieraz, →indikatioa, →subjuntioa, →aginduzkoa; euskaraz, berriz: indikatiboa, subjuntiboa, aginduzkoa, →baldintzazkoa. Modu hauei eman dakizkiekeen izenak, oso dira hitzarmenezkoak; eta ez dute inolaz ere errakuntzara eramanez behar: berorien erabilera oso desberdina da hizkuntzetan barrena. Beste zenbait hizkuntzetan ez dauden bi modu euskaraz egoteak, argiro erakusten du subjuntiboen erabilera ezin daitekeela berbera izan. Modu kategoriaren →ezaugarriak, →morfosintaxiaren eta →textuinguruaren mailakoak izaten dira maiz. Hori dela bide, subjuntiboaren erabilera, euskaraz, espainieraz, latinez, eta abar, menpeko perpausaren →aditzak duen lekugunearen arabera aldatzen da. Hauxe da latinaren gramatikaren «consecutio temporum» esan ohi dena. →Matrize perpausari buruz daukan →menpekotasuna, eta baiezko edo ezezko moduari buruz daukana, oso nabarmen agertzen da espainierazko ondoko perpausetan:

- Creo que *viene* mañana
- No creo que *venga* mañana
- Dice que *viene* mañana
- Dice que *vengas* mañana (agindua)
- ¿Te parece que *viene* mañana?
- ¿Te parece que *venga* mañana? (ados egon)

Bi modu hauek onartzen dituzten aditzak, anbiguoak dira.

Alderantziz, textuinguruzko menpekotasunik gabeko adibide on bat eskaintzen digu alemanieraz; →hiztunak, hain zuzen, eman den berriaren egia segurtzerik ez daukala adierazi nahi duenean.

Kategoria semantiko gisa definitzen badugu 'modua' delako hau (→modalitatea), hizkuntzek modu→edukina azaltzekotan bestelako biderik ere badutela aitortu beharko dugu, hala nola hiztunaren jarrera diobenarekiko (ziurtasuna, zalantza, nahia, agindua, galdera...): aditz modalak matrize perpausaren, →adberbioak (*onenean*, *noski*, *agian*...), partikula bidez (latinez: *num*, *nonne* →galdetzailetan, euskarazko *al...*), eta abar. Zenbait indikatibozko →denbora, era berean, moduzko zentzuarekin erabili ohi da. Espainieraz, esate baterako: *no tengo reloj, pero serán más o menos las siete*. Zenbait hizkuntzalarik, bestalde, alemanierazko geroaldiaren denboratasuna ukatzen dute: *werden* →laguntzaileaz, eta →infinitiboaz osaturik, probabilitatezko zentzu modala aitortzea nahiago dute. Nolanahi ere, elkarrengandik berezten zail gertatzen diren bi kategoria dira denbora eta modua.

J. L. Iturrioz
Itz.: Txillardegui

Monema

monema / *monème* / *moneme*

A. →Martinet-en terminologian, lehen →artikulazioko unitateari, →adierazle→adieraziz hornituari, monema deritza, honen azpitale direlarik →morfema eta →lexema: hitz bakuna, →erradikala, →afixua, →desinentzia izan daiteke. Sailkapen funtzionalaren arabera, motok bereizten dira:

1. *Monema autonomoa*: unitatearen eta →enuntziatuaren arteko erlazioa unitatearen →edukin semantikoan inplikaturia dagoenean, monemari *autonomoa* deritza, edozein lekugunetan ager bait daiteke, salbuespen batzu gora-behera. Adibidez, *atzo mendian izan nintzen*, (*mendian izan nintzen atzo, atzo izan nintzen mendian, mendian atzo izan nintzen*) perpausetako atzo.

2. *Monema funtzionala*: Monema ez-autonomo baten →funtzioa edo enuntziatuarekiko erlazioa espezifikatzen duen monemari, *funtzionala* deritza. Inbentario gramatikal zedarrituetakoa da, eta preposizio, →menpe-